

Dr. Vojnovics Ibolya

A jelen társadalma

A követelménymodul megnevezése:

A sajátos szükségletek felmérésének feladatai az idősellátásban

A követelménymodul száma: 1865-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-001-30

A TÁRSADALOM FOGALMA, FELÉPÍTÉSE, JELLEMZŐI

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Valamennyien a társadalom tagjaiként környezetünk, a társadalmi viszonyok által meghatározott körülmények között élünk, így nagyon fontos, hogy ismerjük a társadalom működését, jelenségeit.

Ahhoz, hogy valaki a humán szférában munkáját jól el tudja látni nagyon fontos, hogy átlássa a társadalmi folyamatokat, megértse az egyes jelenségek okát, lényegét és lehetséges következményeit. Így lehetünk magunk is a környezet aktív formálói, és így segíthetjük elő, hogy a társadalmi változások iránya a fejlődés legyen.

A jelen társadalma áttekintésének célja a fogalmak, jelenségek megismerése, és egyfajta nyitott szemléletmód kialakítása, amellyel a napi munka során felmerülő hogyan és miért kérdésekre kaphatunk választ.

A kliens, az ellátandó személy társadalomban elfoglalt helyének meghatározása szükséges egyedi élethelyzetének megértéséhez, és a részére nyújtandó legmegfelelőbb segítség megadásához. Ehhez keressük a választ e tananyagban.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

1. feladat

Készítsen környezetéből, vagy intézményében élő egyén vagy család társadalmi helyzetére vonatkozó esetleírást. Elemezze a helyzet kialakulásának tényezőit!

Válaszát írja le a kijelölt helyre!

MUNKANYAG

1. A társadalom fogalma

A társadalom az emberi együttélés viszonyainak a termelési viszonyok által meghatározott összessége.

A társadalom folyamatosan változik, amelyet belső és külső feltételek, spontán folyamatok befolyásolnak. A gazdaság teljesítménye jelentősen hat a társadalmi változásokra.

A társadalom tagjainak érdeke, hogy megértsék társadalmi környezetüket, mely segítséget nyújthat a konkrét társadalmi problémák megoldásában.

Az egyén igyekszik a társadalmi környezetében elfogadott normáknak megfelelően élni, viselkedni. A normák és az értékrend a társadalmi kultúra részei, amelyeket az egyén a szocializáció folyamán sajátít el.

2. A társadalom felépítése

Társadalmi szerkezet

Az emberek társadalmakban élnek, ezek a társadalmak tagoltak. A társadalmi szerkezet mutatja, hogy mennyire igazságosak vagy igazságtalanok.

A társadalomban elfoglalt helyzet messzemenően befolyásolja az egyén életét, többek között a várható élettartamát, életmódját, társadalmi kapcsolatait, végül, de nem utolsósorban a politikai nézeteit, preferenciáit.

Társadalmi szerkezeten a társadalmon belüli különböző pozíciók közötti viszonyokat értjük. A szerkezeten belül státuszok vannak, amely státuszok betöltői meghatározott szerepek szerint viselkednek. Különbségüket a vagyoni helyzetük, a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyük (beosztott, vezető), és jövedelmi viszonyaik alakítják ki.

Társadalmi osztálynak nevezzük a termelőeszközökhöz való viszony alapján meghatározott kategóriákat. Ezek a munkásosztály, amely nem birtokol termelőeszközt, a saját maguk foglalkoztatására elegendő termelőeszközzel rendelkezőket (kiskereskedő, kisiparos, mezőgazdasági kistermelő) és a tőkészeket, akik termelőeszközeikkel bérmunkásokat foglalkoztatnak.

Társadalmi réteg a foglalkozás, iskolai végzettség, lakóhely, stb. által megkülönböztetett kategóriák, ilyen lehet a szakmunkás, értelmiség.

Státusz hierarchia

A státuszcsoport fogalmát Kolosi Tamás szociológus vezette be, amely alatt az egyének és családok olyan csoportját értjük, akik az alábbi 7 kategóriában hasonló helyzetben vannak, tehát hasonló az anyagi lehetőségük, az életmódjuk, fogyasztási szokásaik, lakókörnyezetük, lakásaik, munkájuk és hatalmi pozíciójuk.

A százalékos adatok Kolosi Tamás – Róbert Péter 2004. évi összegzései.

- *Elit* (3%). Ide tartoznak a nagy- és közepes vállalkozók, felsővezetők és értelmiségiek.
- *Felső-középosztály* (8%). Az előbbi kategóriából kimaradt felsővezetők, középvezetők, egyéni gazdálkodók és vállalkozók, vezető értelmiségiek.
- *Középosztály* (31%). Eddig nem sorolt középvezetőket, egyéni vállalkozókat, gazdálkodókat és értelmiségieket, az alsóvezetőket és az egyéb szellemi foglalkozásúakat, szakmunkásokat tartalmazza.
- *Munkásosztály* (38%). Szakmunkások, szakképzetlen és mezőgazdasági munkások.

- *Depriváltak* (20%). Szakképzetlen és mezőgazdasági fizikai munkások.

Fogalmak

Depriváció: általában megfosztottságot, hiányt jelent; az anyagi javaktól való megfosztottság pedig a szegénység. További megnyilvánulása a csüggedtség, levertség, kilátástalanság, melyet a nélkülözés okoz.

Életmód: a mindennapi tevékenységek rendszere, konkrétan az, hogy a társadalom tagjai mindennapi életükben milyen tevékenységeket végeznek, ezekre átlagosan mennyi időt fordítanak, hol végzik ezeket a tevékenységeket (otthon, munkahelyen stb.), kik vesznek részt ezekben a tevékenységekben, miért végzik ezeket a tevékenységeket.

Elit: a társadalmi hierarchia csúcsán elhelyezkedő kis létszámú – az uralkodó osztálynál kisebb – csoport.

Mobilitási esélyek egyenlőtlensége: ez a fogalom azt jelenti, hogy a magasabb rétegből származó egyének nagyobb esélye van magasabb pozícióba jutni, mint a hátrányosabb rétegből származóknak.

Nyitott és zárt társadalom: nyitottnak tekintjük azt a társadalmat, amelyben a mobilitási esélyek egyenlőtlensége csekély, könnyű átlépni az egyik társadalmi rétegből a másikba. Zártnak tekintjük azt a társadalmat, ahol az esélyegyenlőtlenségek nagyok, az egyik rétegből a másikba való átlépés nehéz.

Társadalmi mobilitás: a társadalmi mobilitás az egyén vagy a család társadalmi helyzetének változása, átlépése az egyik társadalmi osztályból, rétegből a másikba.

2. feladat

Vizsgálja meg saját, vagy terepgyakorlati intézményében a kliensek összetételét és elemezze az alábbi szempontok szerint:

- Életkor
- Társadalmi helyzet
- Ellátási szükséglet

Tapasztalatait írja azt le az alábbi helyre!

MUNKANYAG

3. feladat

Fogalmazza meg a társadalmi egyenlőtlenségről és a szegénységről a véleményét!

Válaszát írja le a kijelölt helyre!

MUNKANYELV

3. A társadalom jellemzői

Egyenlőtlenség, szegénység:

Az emberi társadalom fejlődésének valamennyi szakaszában tapasztalható volt az egyenlőtlenség valamilyen mértéke. Ez azt jelenti, hogy az egyes emberek helyzetében a társadalomban nagy különbségek vannak. Ilyenek a jövedelem, a vagyon, a lakóhely, a műveltség, a szabadidő mennyisége és annak eltöltési módja, egészségi állapot, stb.

Az, hogy ki milyen helyet foglal el a társadalomban nagyban függ az esélyegyenlőség mértékétől.

A szegénység alatt egyfajta hátrányos helyzetet értünk, amelyet leginkább az alacsony jövedelem és ennek következményei (pl. rossz lakásviszonyok, nem megfelelő táplálkozás, stb.) megjelölésére használunk. A szegénység nélkülözést (deprimációt) is jelent, a személy, vagy a család nélkülöz olyan javakat, amelyekkel a társadalom nagy többsége rendelkezik, és általában mindenki számára kívánatos, elérendő minimumnak tartott. Szintén a szegénységet jellemzi a hátrányos helyzet, ami a többségtől való lemaradást és egyéb hátrányokat foglal magába.

A többszörösen hátrányos helyzetről akkor beszélünk, ha egy személyt, vagy családot több hátrány is súlyt. (Pl.: rossz anyagi helyzet mellett súlyos egészségi problémák)

A szegénység lehet abszolút és relatív:

Abszolút szegénységről akkor beszélünk, ha az egyén vagy a család létminimum alatt él.

A relatív szegénység azt jelenti, hogy az egyén vagy a család erősen lemarad az adott társadalom átlagos viszonyaitól. Az egyén érzete is lehet, hogy környezetéhez, vagy korábbi helyzetéhez képest rossz a helyzete.

A szegénység kialakulásának okaira vonatkozóan az egyik álláspont azt mondja, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek az emberek közötti alapvető különbségekből származnak. Sokan a biológiai adottságokat, meghatározottságot nevesítik, és azt feltételezik, hogy ezek öröklődnek. Itt egyrészt a rossz testi és lelki állapot merül fel, továbbá az intelligencia szintje. Az biztos, hogy a rossz életkörülmények hatására romlik az egészségügyi állapot, de kölcsönhatásként a betegség miatt önmagát és családját eltartani képtelen egyén útja biztos a szegénység felé.

A csonka, egyszülős családok is szegénnyé válnak, és képtelenek ebből a helyzetből kilábalni, majd ezek a családok átörökítik gyermekeikre a szegénységet.

A másik elgondolás szerint a szegénység oka a gazdasági-társadalmi rendszer jellege és működése, amelynek változtatásával csökkenhet a szegénység.

Információs társadalom:

A technológiai átalakulás (mobiltelefon, számítógép, internet, stb.) felgyorsult, teljesen és lényegre hatóan átalakította a társadalmat és a világot. Felgyorsult az információ áramlás, a megnövekedett ismeretanyag mennyiségileg áttekinthetetlenné, de keresés esetén könnyen hozzáférhetővé válik.

Az 1970-es évektől kezdődően megváltoztatta a társadalom működését: az információ, mely mint a technológiai fejlődés alapja most már önálló értéké válik.

Az információs társadalom középpontjában az információ feldolgozó technológia áll. Az „érvényes tudás” (ez az az idő, mialatt elavulttá válik) a fejlődés gyorsulása miatt jelentős mértékben csökken. Ezért állandó követelménnyé válik az élethosszig tartó tanulás, mely a munkavállalótól egyre inkább az ismeretterületek közti mobilitást követeli meg, az egy szakma elsajátításának hagyományos követelménye helyett.

Minthogy értéké, az információ hatalmi tényezővé válik, a hatalom azé lesz, aki az információt termeli és elosztja.

Globalizáció:

Globalizáción a nyugati civilizáció kezdeményezésére történő világszintű egységesedési (univerzalizálódási) folyamatokat, és azok következményeit értjük az élet számos területén.

A modern világ népeinek növekvő kapcsolatrendszere és kölcsönös függése. Az áruk, a tőke, az emberek és az információ áramlását a technológiai fejlődés gyorsítja. A globalizáció következtében egymástól igen távol élő emberek, közösségek is kapcsolatba kerülnek egymással. A gazdaság terén a globalizáció egyik látványos jele, hogy a világ minden nagyvárosában egyforma szupermarketekben kaphatóak egyforma áruk. Megjelentek a globális társadalom csirái is: paradox módon a világszerte terjedő globalizációellenes mozgalom éppen ennek a jelenségnek a megnyilvánulása. Baloldali szervezetek aktivistái, környezetvédők a szolidaritás értékeire hivatkozva mutatnak rá, hogy a szegény országok részesedésének aránya a világon megtermelt javakból folyamatosan csökken, miközben természeti környezetük egyre pusztul.

Érvelésükkel számos ponton egybecseng szélsőjobboldali hangadók álláspontja, akik a nemzeti eszme jegyében bírálják a globális monopóliumokat. – A gazdasági folyamatok alapos elemzése azonban azt mutatja, hogy a világnak éppen azok a népei a legszegényebbek, amelyek kimaradtak a globalizáció folyamatából. Közben töretlenül növekedett mindazon államok nemzeti jövedelme, amelyek részt kértek a nemzetközi munkamegosztásból. Minthogy közöttük van a világ két legnépesebb országa, Kína és India, a globalizáció ténylegesen a korábnál magasabb életszínvonalhoz segítette a világ szegényeinek többségét.

Fogyasztói társadalom:

A fogyasztói társadalom olyan társadalmat jelöl, ahol javak és szolgáltatások fogyasztása az emberi élet (egyik) társadalmilag elfogadott célja, s egyszersmind sokak legfontosabb személyes motivációja. A javak és szolgáltatások jelentős része nem a létfenntartást szolgálja.

A fogyasztói társadalmat alapvetően két oldalról éri kritika. Egyfelől a kritikusok úgy vélik, a fogyasztás nem vezet az emberek boldogságához, sőt gyakran a boldogtalansághoz, kielégületlenséghez, depresszióhoz, elmagányosodáshoz, stb. vezet. Másfelől a folyamatos gazdasági fejlődés, amit a fogyasztói társadalom feltételez, nem fenntartható, a környezeti erőforrások túlzott kihasználásához vezet, mely előbb-utóbb a fogyasztás drasztikus visszaesését vagy az ökoszisztéma pusztulását okozza.

A fogyasztói társadalom alapvetése, hogy az áruk és szolgáltatások termelésének növekedése a társadalom jólétének növekedését vonja maga után, a fogyasztás boldogsághoz, elégedettséghez, jól léthez vezet.

A gazdaságilag fejlett fogyasztói társadalmakban jóval gyakoribb a depresszió.

Urbanizáció:

A fejlett országokban a városi népesség aránya körülbelül 1960-ig folyamatosan nőtt. Majd nem nőtt tovább, sőt sok helyütt csökkenni kezdett. Először a városközpontok lakossága, és pedig annak jómódú része, kiköltözött a környező kertes, családi házas övezetekbe. Az utolsó 10-15 évben azonban új tendencia jelentkezett: nemcsak a nagyvárosok körüli falusias területek népessége növekedett gyors ütemben, hanem a távolabbiakban is megállt a lakosság csökkenése, sőt kisebb növekedés is mutatkozott, mert a korábbi nagyvárosi lakosok kezdtek ide is kiköltözni.

E tendencia megjelenésének előfeltétele a falusi életkörülmények, az ellátás közeledése a városiakhoz, továbbá a személygépkocsi elterjedése.

Slumosodás és szegregáció a nagyvárosokban:

A slum a leromlott fizikai állapotú és szegények által lakott városrész.

A városokba áramló népesség többnyire az európai és észak-amerikai állampolgárok számára elképzelhetetlen nyomor körülményei között élt, kunyhókban, sátrakban, sokszor a városi utcákon, megfelelő ivóvíz és csatorna nélkül. Slumosodás, amikor az adott településrész lakossága túlnyomórészt elszegényedett rétegekből áll, leromló állapota elriasztja az egyéb rétegeket, így azok elköltöznek. Az itteni ingatlanok elértéktelenednek, a lakosság érdekérvényesítési képessége hiányában a feltételek javulása kilátástalan. Az itteni oktatási, egészségi intézmények ellátása is alacsonyabb szintűvé válik.

Szegregálás esetén a társadalom különböző rétegei között jelentős távolságok alakulnak ki. Ezek a távolságok nagyok, olykor áthidalhatatlanok, nehéz az egyik csoportból a másikba átkerülni.

Szegregáció: a településeken, elsősorban a nagyvárosokon belül elkülönülnek a különböző társadalmi rétegek és etnikai csoportok lakóhelyei. Mivel a szegregáció többnyire azzal jár, hogy a szegényebb és a kisebbségi etnikumhoz tartozó népesség lakta városrész leromlik, a szegregáció súlyos problémákat okozhat.

Deviáns magatartások:

A társadalomban az emberi együttélés alapja, hogy az emberek nagy többsége alkalmazkodik, betartja az adott társadalomban elfogadott normákat, viselkedési szabályokat. A társadalomban általánosan elfogadott viselkedési szabályoktól, normáktól való eltérő, azt sértő magatartás a deviáns viselkedés. Az adott társadalomban normaszegő viselkedésnek tekintjük azt, amely az egyén és a társadalom számára káros, és zavarokat okozhat, amennyiben nagy gyakorisággal fordul elő.

Ilyeneknek tekintjük az alábbiakat:

- Öngyilkosság
- Bűnözés
- Alkoholizmus
- Kábítószer fogyasztás
- Lelki betegségek

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A jelen társadalma tananyag célja az alapvető fogalmak rögzítése, a saját és klienseink, ellátottjaink életét meghatározó jelenségek lényegi elemeinek megismerése, a zajló társadalmi folyamatokra vonatkozó átlátási képesség kialakítása.

A tananyag elsajátításának javasolt tanulási folyamata:

- A probléma lehetőségek, fajták feltárása, elemzése
- A szakmai szöveg olvasása, a fogalmak és leírt elméleti részek megértése, elsajátítása
- A fogalmak, jelenségek megismerését követően a problémákra válaszok megfogalmazása
- Önálló gondolkodás, a problémák átlátása, az egyes feladatok megoldáshoz adat-, anyaggyűjtés
- Elemzési feladatok önálló és tanuló/munkatársakkal való közös megoldása

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Keressen környezetében példát az esélyegyenlőtlenségre és írja azt le az alábbi helyre!

MUNKAANYAG

2. feladat

A feladatot párban oldják meg: válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot. (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de a saját munkafüzetükben dolgozzanak!)

Beszélje meg munkatársával, ismertesse vele az előző feladatban leírtakat és

a.) és ő vitassa az Ön megállapításait, tagadja a leírtakat/elhangzottakat

b.) mindketten fogalmazzanak megoldási javaslatokat a kialakult esélyegyenlőtlenség megelőzésére, a kitörési lehetőségekre.

Az elhangzottakat rögzítsék mindketten az alábbi helyre a saját munkafüzetükben.

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

Mind a szakmai információ tartalomban megadott feladatok, mind az önellenőrző feladatok olyan tartalmúak és jellegűek, amelyekre általános megoldás nem adható.

A feladatok megoldása a tanuló saját tapasztalatainak rögzítését, gondolkodásának fejlesztését szolgálja, amelyek értékelése a szakmai készségfejlesztés tárgykörébe tartozik.

MUNKANYELV

A JELEN IDŐSZAK NEMZETKÖZI TENDENCIÁI, ÉS A MAGYARORSZÁGI HELYZET

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A társadalmi környezet világrészenként és országonként nagy különbségeket mutat. Hazánk leginkább az Egyesült Államok és a környező nyugati társadalmak fejlődését követi, így legalább áttekintő jelleggel érinteni kívánjuk ezen társadalmak fő tendenciáit, majd a rendszerváltozást követő magyarországi helyzetet ismertetjük.

Hogyan hatnak a nemzetközi társadalmi folyamatok, és milyen közegben tevékenykedünk napi munkánk során? Az egyén életét mi határozza meg? Hogyan befolyásolhatjuk? Ehhez keressük a választ e tananyagban.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

NEMZETKÖZI TENDENCIÁK

A világ, tágabb környezetünk jelenségei hatnak a szűkebb társadalmunkra, a fejlettebb nyugati államok tendenciái általában begyűrűznek hozzánk, ezért legalább címszavak szintjén figyelmet érdemelnek.

A gazdasági növekedés lelassult. A gazdasági világválság megrengette az országokat. A közkiadások folyamatosan nőttek a társadalombiztosítási rendszer kiterjedése következtében.

Demográfiai-életmód trendek: a népesség erősen előregszik, ugyanakkor a várható élettartam meghosszabbodása figyelhető meg.

A fiatalok egyre hosszabb időt töltöttek az oktatási rendszerben, ugyanakkor nőtt a körükben a munkanélküliség. A családalapítás átlagos életkora is emelkedik.

A női szerepek alapvetően megváltoztak, de a nők ma is hátrányosabb helyzetben vannak a családi munkamegosztásban, a foglalkoztatás és a jövedelem területén, a közéletben. Ezzel együtt a nők foglalkoztatásának növekedése jelzi, hogy igény a család és a foglalkozási karrier kombinálása.

Gyermekszülés. Az 1950-es évek „gyermekhullámát” 1963-tól kezdődően a születésszám drasztikus csökkenése követte.

Egyre kevesebb házasságot kötnek, nőtt a válások, a házasság nélküli együttélések, a házasságon kívüli születések és az egyszülős családok aránya. Elterjedtek a modern születésszabályozási módszerek.

Az állampolgárok növekvő része a középosztály tagjának tartotta magát. Nőtt a barátokkal, kollégákkal való kapcsolatok intenzitása, az egyesületekben való részvétel.

Csökkenett a három- és többgenerációs háztartások aránya, de a rokoni kapcsolatok intenzívebbé váltak.

Szomszédság, helyi közösség. A magasabb jövedelmű családok kiköltöztek a városokat körülvevő zöldövezetekbe, a városok belső kerületei egyre inkább a szegényebbek lakóhelyeivé váltak.

A közügyek intézése: Az alkotmány biztosítja a helyi önkormányzatok önállóságát saját ügyeik intézésében, ténylegesen azonban nőtt ezeknek az önkormányzatoknak a függősége a központi kormányzervektől.

Az önkéntes egyesülések aktivitása, intenzitása növekedett, megjelentek az állampolgári kezdeményezések és az önszervező csoportok, civil szervezetek.

Munkaerőpiac

Munkanélküliség nő, jelentős az alacsonyabb rendű, szakkézettséget nem igénylő munkák bevándorlók által végzése.

Nőtt a szellemi foglalkozású és a szakképzett foglalkoztatottak aránya.

Nőtt a nem tipikus foglalkoztatási formák, különösen a részfoglalkozások aránya.

A munka számítógépesítése világméretűvé vált.

Társadalmi rétegződés

A mobilitási esélyek nőttek, ebben szerepet játszott a gazdasági struktúra átalakulása és az oktatási lehetőségek bővülése. A mobilitási esélyek azonban még távolról sem egyenlőek.

Bár a jövedelem- és vagyonszínvonal erősen emelkedett, azok egyenlőtlensége nem csökkent.

A lakosságnak több mint a fele a középosztály tagjának tartja magát.

Társadalmi viszonyok

A konfliktusok megoldásának módja legtöbbször a felek tárgyalása volt.

MUNKANYAG

MAGYARORSZÁGI HELYZET

Magyarországon a rendszerváltozást követően célként fogalmazódott meg a nyugati, gazdaságilag fejlett piacgazdaságok és demokráciák mintáját célul tűzve a nyugati társadalmaktól való lemaradás csökkentése.

A modernizáció célterületei:

1. Hatékony piacgazdaság és magas életszínvonal létrehozása
2. A társadalmi integráció elérése
3. Az emberi erőforrások magas szintje
4. A több párt rendszerű polgári demokrácia megvalósítása
5. Modern gondolkodás, mentalitás kialakítása

A magyar lakosság általában az anyagi jólét emelkedését várta, a politikai szabadság kevésbé volt fontos. A fogyasztási piac megnyílt, a széles áruválaszték megjelent, azonban a gazdasági visszaesés 20 %-os volt, amelynek következménye a jövedelem csökkenés, az életszínvonal és a foglalkoztatás visszaesés, infláció, és a munkanélküliség volt.

A világgazdasághoz való kapcsolódás nyilvánvalóvá tette a szocializmusban kiépített gazdaság szerkezet versenyképtelenségét, az átmenet pedig szükségszerűen vállalt bezárásokkal, magas és csökkenni nem akaró munkanélküliséggel járt együtt.

Az átlagjövedelem csökkenésével egyidejűleg nőtt a jövedelmek egyenlőtlensége, nőtt a szegények aránya. A népesség közel 2/3-ának reáljövedelme csökkent, helyzete romlott, elszegényedett, míg a rendszerváltás nyertese kb. ½-1 millió legjobb módú ember lett.

A társadalmi rétegződés alakulása:

- A középréteg lecsúszása
- Nagytömegű szegénység
- Hajléktalanság, munkanélküliség megjelenése és növekedése
- Szűk hatalmi elit (menedzserek, tőkések, vállalkozók)

A szegénység kialakulása:

A szocialista korszakban a szegénység okaként két tényezőt ismertünk, a szakképzetlen munkás és a mezőgazdasági fizikai réteghez tartozást és az ezekkel együtt járó alacsony iskolai végzettséget; továbbá a községi lakóhelyet.

1990-től a jövedelem különbség lényegesen megnőtt.

Négyféle szegénységet látunk kirajzolódni:

1. A hagyományos szegénység, amelyet már a szocialista korszakban elég pontosan ismertünk. (a szakképzetlen munkás és a mezőgazdasági fizikai réteghez tartozás és az ezekkel együtt járó alacsony iskolai végzettség; továbbá a községi lakóhelyet.)
2. Az új szegénység, amely a rendszerváltás óta jelent meg, vagy csak a rendszerváltás óta keltette fel a figyelmet
3. Demográfiai szegénység
4. Az etnikai szegénység

Egy szegény személy vagy család sokszor több említett típusba is beletartozik, a négyféle szegénység tehát nem különül el egymástól.

A társadalmi szegénység és egyenlőtlenség okai :

Foglalkoztatási

Jövedelmi (iskolai végzettség, lakóhely, munkalehetőség, életkor által jelentősen befolyásolt)

Oktatási, képzési (esélyegyenlőség korlátozottan érvényesül)

Etnikai

Területi és települési

Teljesen „új” szegények a rendszerváltás óta a munkanélküliek. Ide kell sorolnunk azonban a rokkantnyugdíjasokat, az özvegyi nyugdíjasokat, a háztartásbelieket és az egyéb felnőtt eltartottakat is, tehát mindazokat, akiknek nincs rendszeres keresetet biztosító munkahelyük vagy nem részesülnek egy többé-kevésbé teljes foglalkozási életpálya után fizetett nyugdíjból. A rendszeres foglalkoztatásból való kiesés az egyik döntő szegénységet okozó körülmény.

A szegénység az idősebb korosztályokból fokozottan a gyermekek felé tolódik el. A rendszerváltás után azonban ez a tendencia felerősödni látszik. Az időskorú népességben belül vannak olyan csoportok, amelyek igen súlyos szegénységben élnek (özvegyi és rokkant nyugdíjasok, egyedül élő idős emberek).

Etnikai jellegű szegénység a roma etnikumhoz tartozó, jelenleg félmillióra becsülhető népességnek az átlagosnál jóval nagyobb része szegény. Az 1990-es évek közepétől a szegénység nyilvánvalóan Magyarország egyik következő legsúlyosabb társadalmi problémája. A szegénység nemcsak alacsony jövedelmet jelent, hanem hozzájárul a szegények egészségi állapotának romlásához, a szegény családok gyermekeinek rossz fejlődési feltételeihez, iskolai sikertelenségéhez, a lelki betegségek és deviáns viselkedések gyakoriságának növekedéséhez.

Magyarországon is érvényesülnek

a társadalmat meghatározó jelenségek:

- Információs társadalom
- Globalizáció
- Fogyasztói társadalom:
- Urbanizáció, Stb.

Az Európai Unióval gyakorlatilag létrejött a határok nélküli Európa.

Gazdasági jelenségek:

- Fekete gazdaság
- Infláció
- Munkanélküliség
- Fogyasztói társadalom
- A lakosság eladósodása

Emberi erőforrások:

- A család, a házasság válsága
- A gyermekszám csökkenés
- *Az oktatás:* az iskolai létszámkorlátok feloldásra kerültek, túlképzés, minőségromlás, a végzetek elhelyezkedési nehézségei.
- *Az egészségügy:* a várható élettartam csökkent, az ellátás színvonala a technikai fejlődés ellenére romlott, várakozási idők, finanszírozási problémák

Kultúra:

A média negatív szerepe:

- Hamis ideálok adnak felelőtlenül – főleg a kereskedelmi csatornák –
- Reklámok fokozzák a helytelen – sokszor fedezet nélküli hitelekkel finanszírozott – vásárlásokat
- A televízió és a bulvár sajtó sugallta „hatékony” pénzkeresési lehetőség, a nyereményjátékok, emeldíjas telefonhívásokkal, bagatell kérdésekkel
- A szülői gyermekmese helyett jó esetben rajzfilm, rosszabb esetben válogatás nélküli műsorok

Az olvasás, zene, múzeumok és színházak iránti igény csökkenése, illetve annak drágulása miatt megfizethetlensége.

Politika:

Hiányzik az állampolgárok politikai kultúrája, melyet jelez a választásokon, de főleg a népszavazásokon való alacsony részvételi arány, a politikától való elfordulás, egyfajta csalódottság. A civil mozgalmak megerősödnek.

Településpolitika–urbanizáció:

Magyarországon is a városi népesség aránya folyamatosan nőtt, tekintettel a mezőgazdaság gépesítése miatt feleslegessé vált munkaerőre.

A rendszerváltást követően a települések a kapott önkormányzatiság birtokában nagy erővel fejlesztették az infrastruktúrát, így csökkent a városi és falusi életfeltételek közötti különbség. Emiatt a városközpontok lakossága, és pedig annak jómódú része, kiköltözött a kertes, családiházias övezetekbe, környező agglomerációs településekre.

A munkanélküliek és hajléktalanok városba áramlása még tart.

A különböző települések térbeli elhelyezkedése, fejlettségük, feltételeik (infrastruktúra, közlekedés, munkalehetőség, stb.) alapján hatással vannak az ott élők lehetőségeire. A hátrányos helyzetű településen élők esélyei korlátozottak.

Mobilitás

A társadalmi mobilitás az egyének és családok mozgása a társadalmi osztályok, és rétegek között, társadalmi helyzete megváltozik, például munkásból értelmiség lesz. Van egyéni, amikor saját életén belül, nemzedéki, amikor a szülőkhöz képest történik a változás. Magyarország viszonylag nyitott társadalom e téren, így van mozgástér, de az iskolai végzettség jelentősen befolyásolja az életpályát. Az iskolai végzettség megszerzéséhez szükséges esélyegyenlőség viszont területileg (pl.: vidék, hátrányos település,) és etnikailag nem minden esetben érvényesül.

Népesség-népesedés

Száz éve a férfiak születéskor várható élettartama 36 év volt, a nőké 38, ez mára 66, illetve 78 évre nőtt. De még így is 5 évvel elmarad az Európai Unió 25 államának átlagától. A nők életkilátásai kedvezőbbek, de egyedül maradásuk nehezíti életüket, megélhetésüket.

Csökkenő házasságkötések, csonka családok, későbbi életkorban vállalt gyermekek, egyedül élők magas száma.

Kiemelt -veszélyeztetett- demográfiai csoportok (nők, idősek, fogyatékosok, gyermekek, fiatalok) helyzete

A nők helyzetét eltérő szocializációjuk határozza meg. A női szerepek jelentősen megváltoztak, de a nők ma is hátrányosabb helyzetben vannak a családi munkamegosztásban, a foglalkoztatás és a jövedelem területén, a közéletben. Egyre kevesebb házasságot kötnek, nőtt a válások, a házasság nélküli együttélések, a házasságon kívüli születések és az egyszülős családok aránya. A nők foglalkoztatásának növekedése jelzi, hogy terjedt az igény a család és a foglalkozási karrier kombinálására.

A várható élettartam meghosszabbodásával a népesség erősen elöregszik. Sok az egyedül élő idős, főleg nő a hosszabb élettartammal, azonban több társadalmi gondoskodást igényelnek. A törvényben meghatározott intézményrendszert működtetése a róluk való gondoskodáshoz elengedhetetlen.

A *fogyatékosok* megfelelő ellátása a család és a társadalom fontos feladata. A nehezedő egyéni és állami szintű gazdasági helyzetben is megfelelő szinten kéne biztosítani az alapvető szükségleteket. Ezt jelenleg a pénzügyi lehetőségek erősen behatárolják.

A *gyermek*ek körében nő a legjelentősebben a szegénység. A gyerekes családok anyagi helyzete egyre nehezebb.

Fiatalok: a fiatalok egyre hosszabb időt töltöttek az oktatási rendszerben, ugyanakkor nőtt a fiatalok körében a munkanélküliség. A családalapítás átlagos életkora is emelkedik.

Kisebbségek

Magyarországon a legnagyobb a roma kisebbség, és többségében súlyos szegénységben él. Integrálásuk érdekében határozott lépések szükségesek.

Sajnálatos jelenség a zsidó valláshoz tartozók elleni antiszemitizmus.

Szociális ellátás

A gazdasági helyzet, a nagyfokú munkanélküliség, megélhetési nehézségek következtében a támogatások iránti igény nő, ugyanakkor az állam egyre nehezebben tesz eleget a feladatának. A támogatások összegei nem emelkednek az inflációval, feltételei szigorodnak.

Egészségügyi ellátás

A hozzájutás esélyei a társadalomban elfoglalt hely, jövedelem, és a lakóhely által meghatározottak. A magán klinikák megjelenésével óriási különbségek vannak.

Életmód-devianciák

Az értékrend hiányosságai, súlyos elidegenedés következtében a társadalmi viselkedést szabályozó normák gyengülése (anómia) következtében a deviáns viselkedés terjedése fokozódik.

Deviáns magatartások:

- *Öngyilkosság*- Magyarország már a XX. század eleje óta a legnagyobb öngyilkossági gyakoriságú országok közé tartozik. 100 ezer lakosra 1983-ban 46, 1995-ben 33, 2008-ban 25 öngyilkos jutott.
- *Bűnözés*-a bűncselekmények száma a rendszerváltozás után megugrott, most lassú csökkenés tapasztalható, de a súlyos cselekmények aránya romlik: 1952.-152 ezer, 1998.-600 ezer, 2003.-413 ezer
- *Alkoholizmus*- a folyamatos növekedés stagnál, de súlyos egészségkárosító hatása érezhető

- *Kábítószer fogyasztás*- egyre jelentősebb, míg 1970-ben 150-200 fő, addig 80-as években 30.000,-, napjainkban a fiatalok átlag 20-30 %-a legalábbis kipróbálta már. Becsült adatok szerint hétvége kb. 350.000-en használnak valamilyen tudatmódosító szert. „A számítógép- és a telefonfüggőség is ugyanolyan, mint a kábítószer-függőség, vagy bármilyen más függőség. Gyógyíthatatlan.” (Dr. Zacher Gábor toxikológus)
- *Lelki betegségek*- mentális gondok, stressz, depresszó, növekszik az aránya a társadalmi jelenségek (munkanélküliség, stb hatására)

Összefoglalás- Fogalmak

Anómia: a társadalmi viselkedést szabályozó normák meggyengülése. Következménye a deviáns viselkedések elterjedése.

Civil társadalom: a társadalomnak azok az autonóm szervezetei - az egyesületek, körök, egyházak stb. -, amelyek nem függenek az államtól. Egyes szerzők beleértik az állampolgároknak azt a magatartását, hogy részt vesznek a közügyekben és a közösség javát igyekeznek előmozdítani.

Elidegenedés: az elidegenedés azt jelenti, hogy az ember idegenül érzi magát a társadalomban, nem kötődik hozzá és nem számíthat a társadalom segítségére, ha arra szüksége van. A hatalomnélküliséget, az élet értelmetlenségének érzését, a normátlanságot, az elmagányosodást, az önértékelés elmagányosodást, az önértékelés elvesztését foglalja magába

Előítélet: negatív érzelmi viszonyulás valamely csoport tagjaival szemben csak azért, mert a kérdéses csoport tagjai.

Jóléti állam: a jóléti programoknak az együttese, amelyeken keresztül az állam messzemenően gondoskodik a polgárainak jólétéről. A jóléti államok a második világháború után fejlődtek ki Nyugat-Európában.

Létminimum: az az összeg, amely egy embernek szükséges ahhoz, hogy alapvető szükségleteit minimális szinten ki tudja elégíteni. Legtöbbször úgy számítják ki, hogy összeállítanak egy, a tápanyagszükségletet fedező lehető legolcsóbb étrendet, és ennek árához hozzáadják az egyéb szükségletek fedezésének százalékosan becsült költségeit.

Öregedés: a népesség öregedése azt jelenti, hogy az idős emberek aránya a népességen belül nő. A népesség öregedésének csak kisebb mértékben oka a születéskor várható átlagos élettartam hosszabbodása; nagyobb mértékben a születésszám csökkenése - vagyis az, hogy az egymást követő nemzedék létszáma nem nő, hanem változatlan, sőt csökken - okozza azt, hogy először a gyermekek, később a felnőttek aránya is lecsökken, ennek következtében az időseké megnő.

Szocializáció: az a folyamat, amely során a megszületett csecsemő személyisége folyamatosan kialakul, amelynek során a gyermek elsajátítja a társadalmi normákat és értékeket, a különféle társadalmi szerepekben elvárható viselkedést. Nagyrészt gyermekkorban történik, de felnőttkorban is folytatódik.

Urbanizáció: A városi népesség számának növekedése, vagy a települések városias jellegének erősödése. (városiasodás)

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Általában ahhoz, hogy átlássuk a társadalmi folyamatokat, és a fejlődés aktív részeseivé váljunk meg kell ismerni az alapvető fogalmak jelentését, tartalmát, és nemcsak egy-egy tanulási életszakaszban, vizsgára való felkészülésként, hanem a mindennapokban is figyelni kell azokat. Napi életünkben, munkánkban is szükséges ezek átlátása, ezért javasolt, hogy rendszeresen olvassuk az újságokban a társadalmi jelenségeket érintő, elemző cikkeket, legalább áttekintés szintjén figyeljük az egyes statisztikai mutatók változásait. (pl.: gazdaság helyzet, népesség alakulása, foglalkoztatottak aránya, munkanélküliség, bűnözési tendenciák, stb.)

Jelen tananyag elsajátításának javasolt tanulási folyamata:

- A szakmai szöveg olvasása, a fogalmak és leírt elméleti részek megértése, elsajátítása
- A fogalmak, jelenségek megismerését követően a problémákra válaszok megfogalmazása
- Önálló gondolkodás, a problémák átlátása, az egyes feladatok megoldáshoz adat-, anyaggyűjtés
- A nemzetközi tendenciák és jelenségek hazai megjelenésének önálló értékelése a saját környezetben

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK**2. feladat**

a.) Mutassa be saját települését és az ottani társadalmi viszonyokat értékelje az előzőekben és az ebben a fejezetben szerzett ismeretek alapján.

b.) Becsülje meg, vagy adatgyűjtés alapján írja le a település összetételének alábbi arányait:

- Aktív és passzív korú (nyugdíjas) népesség
- Munkanélküliek aránya
- A foglalkoztattak ágazonkénti megoszlása (ipar, mezőgazdaság, szolgáltatás, államigazgatás, humán)

c.) Fejtse ki és elemezze az arányok alakulásának okait!

Elemzését írja azt le az alábbi helyre!

MUNKANYAG

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

Mind a szakmai információ tartalomban megadott feladatok, mind az önellenőrző feladatok olyan tartalmúak és jellegűek, amelyekre általános megoldás nem adható.

A feladatok megoldása a tanuló saját tapasztalatainak rögzítését, gondolkodásának fejlesztését szolgálja, amelyek értékelése a szakmai készségfejlesztés tárgykörébe tartozik.

MUNKANYELV

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó, 2006.

Enyedi György: Az urbanizációs ciklus és a magyar településhálózat alakulása, Akadémia Kiadó, Budapest, 1988.

Ferge Zsuzsa–Lévai Katalin: A jóléti állam, ELTE Szociológiai Intézete, Budapest, Budapest, 1991.

www.wikipedia.hu – 2010. július

AJÁNLOTT IRODALOM

Enyedi György: A városnövekedés szakaszai, Akadémia Kiadó, Budapest, 1988.

Ferge Zsuzsa: Elszabaduló egyenlőtlenségek, HRSzE, Budapest, 2000.

Keresztes György: Szociális munka, NSZFI, Budapest, 2008.

Szalai Erzsébet: Az elitek átváltozása, Cserépfalvi Kiadó, Budapest, 1996.

A(z) 1865–06 modul 001–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
33 762 01 0000 00 00	Szociális gondozó
33 762 01 0010 33 01	Fogyatékosok gondozója
33 762 01 0010 33 02	Szociális gondozó és ápoló

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

17 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató